

INSIGHT GUIDES

ZUID-AFRIKA

Inhoud

Inleiding

Het beste van Zuid-Afrika	6
Duurzaam reizen	10
Een herboren land	17
De regenboognatie.....	21
De Zoeloes	26
Traditionele religies.....	31

Geschiedenis en karakteristieken

Belangrijke data.....	34
Prehistorie en kolonisatie.....	37
Rijkdom en welvaart	44
Kruger en Rhodes.....	47
Unie en verzet	49
Gandhi	51
Apartheid en democratie	52
Waarheid en verzoening	58
Nelson Mandela.....	61
De podiumkunsten.....	65
Zuid-Afrikaanse muziek	69
Iconische muziek	72
Zuid-Afrikaanse kunst	75
De eerste kunstenaars	77
Kunst en kunstnijverheid.....	78
Literatuur	80
Nobelprijswinnaars	83
Architectuur	85
De Zuid-Afrikaanse keuken	91
Kaapse wijnen.....	94
Sport.....	97
Zoogdieren	102

Olifanten.....	117
Amfibieën en reptielen	118
Vogels.....	120
Insecten en spinnen.....	125
De flora.....	127
Natuurbehoud.....	131

Reizen door Zuid-Afrika

Inleiding	147
Kaapstad en het Kaaps	151
Het leven in de townships.....	171
Westkaap.....	175
Walvissen voor de kust van	190
Westkaap.....	190
De Tuinroute.....	193
Zuid-Afrikaanse bloemen.....	206
Oostkaap	209
De zuidelijke	223
sterrenhemel.....	223
Durban en de kust van	227
KwaZulu-Natal	227
Zululand	239
De Drakensbergen	253
Gauteng.....	261
De goudmijnen.....	277
Mpumalanga en Limpopo	279
Twee routes naar Kaapstad	301
Dorps	317
Eswatini en Lesotho.....	321
Treinreizen	330

Reisinformatie

Vervoer	334
Praktische informatie	337
Lezenswaard	347

Voor een volledige inhoudsopgave van de Reisinformatie zie pagina 333.

Fotoverantwoording.....	348
Colofon	349
Register	350

Kaarten

Zuid-Afrika	148
Kaapstad (centrum)	152
Kaaps Schiereiland	166
Westkaap.....	176
De Tuinroute.....	194
Oostkaap	210
Durban	228
De kust van KwaZulu-Natal.....	233
Zululand en de Drakensbergen	240
Johannesburg	262
Gauteng	268
Pretoria (Tshwane).....	272
Mpumalanga en Limpopo	280
Kruger National Park	288
Twee routes naar Kaapstad	302
Eswatini.....	322
Lesotho	328

Voorflap Zuid-Afrika

Achterflap Kaapstad

HET BESTE VAN ZUID-AFRIKA: TOPBEZIENSWAARDIGHEDEN

△ **Kaapstad.** De Moederstad is zonder meer de prettigste stad van het Afrika ten zuiden van de Sahara, gelegen in een spectaculair landschap en met een swingend uitgaansleven, goede restaurants en fijne winkels. *Zie blz. 151.*

▽ **Wieg van de mensheid.** Dit werelderfgoed ten westen van Johannesburg omvat het inspirerende Maropeng Visitors Centre en de grotten van Sterkfontein, waar een vrijwel intact skelet van 3,5 miljoen jaar oud is gevonden: het oudste hominide fossiel van zuidelijk Afrika. *Zie blz. 272.*

△ **Sun City/Pilanesberg Game Reserve.** Het opzichtige Sun City grenst aan het reservaat Pilanesberg, waar de 'grote vijf' te vinden zijn. Pilanesberg is tevens een ideale bestemming voor budgetreizigers. *Zie blz. 274 en 276.*

△ **uKhahlamba-Drakensberg Park.** Dit nationale park bestaat uit de grootste en hoogste bergketen van Zuid-Afrika. *Zie blz. 255.*

◁ **Mpumalanga's Panorama Route.** De steile helling ten westen van het Krugerpark is rijk aan fraaie watervallen en ander natuurschoon. *Zie blz. 282.*

▽ **Table Mountain National Park.** Hoogtepunten zijn de kabelbaan naar de top van de Tafelberg, de vuurtoren van Cape Point en de pinguïns van Boulders. *Zie blz. 160, 162, 166, 167.*

▽ **Hermanus.** In dit karakteristieke plaatsje ten oosten van Kaapstad kunt u vanaf het land walvissen zien, met name tussen augustus en oktober. *Zie blz. 187.*

△ **Kaaps wijnbouwgebied.** Verken het historische Stellenbosch en wijngoederen als Vergelegen of Boschendal, en geniet er van heerlijk eten, eersteklas wijnen en fraaie berglandschappen. *Zie blz. 181.*

△ **De monding van de Stormrivier.** Deze riviermonding wordt overspannen door een spectaculaire hangbrug. *Zie blz. 204.*

▽ **Kruger National Park.** Hier leven de grootste populaties leeuwen, olifanten, zebra's, giraffen, luipaarden en neushoorns ter wereld. *Zie blz. 286.*

HET BESTE VAN ZUID-AFRIKA: ANDERE HOOGTEPUNTEN

Namaqualand.

SAFARI'S

Sabi Sand en Mala Mala Game Reserves.

Als uw budget het toelaat, zijn deze legendarische reservaten de beste keuze om luipaarden te zien. *Zie blz. 293 en 294.* **Hluhluwe-iMfolozi.** Het grootste reservaat van Zululand en de beste plek om neushoorns te zien. *Zie blz. 244.*

Addo Elephant National Park. Dit park staat bekend om zijn olifanten en kan bovendien bogen op de grootste variatie aan

habitats van alle Zuid-Afrikaanse reservaten. *Zie blz. 210.*

Madikwe Game Reserve. In dit malariavrije reservaat langs de grens met Botswana zult u gegarandeerd de 'grote vijf' te zien krijgen. *Zie blz. 276.*

Kgalagadi Transfrontier Park. Dit afgelegen park met rode zandduinen en droge waterwegen ligt in de Kalahari en vormt het leefgebied van tal van roofdieren. *Zie blz. 311.*

Madikwe Game Reserve.

GESCHIEDENIS EN CULTUUR

Rotstekeningen in de Drakensbergen. De beste openluchtgalerie ter wereld, met grotten waar duizenden oude rotstekeningen te zien zijn. *Zie blz. 256.*

Robbeneiland. Het eilandje waar Nelson Mandela en andere ANC-leden gevangenzaten, is nu een werelderfgoed van de Unesco. Er worden rondleidingen gegeven door voormalige gevangenen. *Zie blz. 158.* **National Arts Festival.** De universiteitsstad Makhandla (voorheen Grahamstown) komt tot leven in juni, als er een kunstfestival met honderden theater-, muziek- en andere optredens gehouden wordt. *Zie blz. 215.*

Lesotho. De afgelegen bergen van het 'Koninkrijk in de lucht', waar de gastvrije Basotho wonen, zijn het beste te paard te verkennen. Hier maakt u kennis met de platte-landscultuur van Afrika. *Zie blz. 327.* **Mapungubwe National Park.** Rondleidingen in de koningsstad die in de Middeleeuwen het centrum van een enorm handelsrijk was. Langs de Limpopo River zijn olifanten en ander wild te zien. *Zie blz. 295.*

Apartheid Museum, Johannesburg.

DE LEUKSTE GEZINSATTRACTIES

Lion & Safari Park.

In het safaripark van Johannesburg zijn leeuwen en ander wild te zien – een goed alternatief voor een wild-reservaat (waar u op zoek moet naar wild). Ideaal voor kinderen. *Zie blz. 273.*

Gold Reef City. Deze replica van het Johannesburg uit de tijd van de goudkoorts is gebouwd ter ere van het honderdjarig bestaan van de stad. Tegenwoordig zijn vooral de spannende pretpark-attracties in trek. *Zie blz. 271.*

Two Oceans Aquarium, Cape Town. Dit uitstekende aquarium, met zeepaardjes, inktvissen, dolfijnen en pinguïns, is leuk voor kinderen van alle leeftijden. Ook Sea World in Durban, het East

London Aquarium en het Bayworld Complex in Port Elizabeth zijn erg mooi. *Zie blz. 158.*

Monkeyland,

Plettenberg Bay.

Wandelingen met gids door een groot bebost gebied, waar u apen en lemuren uit de hele wereld zult tegenkomen. *Zie blz. 203.*

uShaka Marine World, Durban.

Dit opwindende waterpretpark is een topattractie aan de waterkant van Durban, waar ook een slangenpark en aquarium gevestigd zijn. *Zie blz. 228.*

Struisvogelfarms. Op struisvogelfarms bij Oudtshoorn kunt u onder andere struisvogel vlees eten en de eierschalen van deze enorme vogels kopen. *Zie blz. 196.*

AVONTUURLIJKE ACTIVITEITEN

Imfolozi Trail. Een mooie meerdaagse wandeling met gids in het Hluhluwe-iMfolozi Game Reserve. *Zie blz. 244.*

Duiken naar haaien, Mosselbaai. In een stalen kooi naar mensenhaaien duiken. *Zie blz. 194.*

Wildwatervaren. De beste wildwatertochten zuiden van de Zambezi maakt u op de Great Usutu River in Eswatini. *Zie blz. 325.*

Bungeejumpen van de Bloukrans Bridge. Een van de hoogste bungeejumps vanaf een brug ter wereld (216 m). *Zie blz. 194 en 204.*

Otter Trail. De populairste wandelroute van Zuid-Afrika voert vijf dagen lang langs de verbluffend mooie kust van Tsitsikamma. *Zie blz. 205.*

Het boeiende Two Oceans Aquarium.

FLORA EN FAUNA

De Hoop Nature Reserve.

In dit reservaat, het grootste fynbos-natuurgebied van de Kaap, leven bontebokken en bergzebra's; voor de kust zijn veel zeedieren te zien. *Zie blz. 188.*

Namaqualand. De droge vlakten langs de westkust vormen de habitat van een ongekennde verscheidenheid aan vetplanten die in de lente bloeien. *Zie blz. 315.*

Barberspan Bird Sanctuary.

De belangrijkste wetlandhabitat voor vogels in Zuid-Afrika, waar flamingo's, ibissen en waadvogels te vinden zijn. *Zie blz. 310.*

Ndumo Game Reserve. Alle reservaten in Zululand zijn perfect voor vogelaars, maar Ndumo

overtreft ze allemaal, vanwege de tropische watervogels en vogelsoorten die verder alleen in Mozambique voorkomen. *Zie blz. 247.*

Bird Island Nature Reserve. Meer dan 100.000 Kaapse jan-vangenten broeden op dit eilandje in Lambert's Bay, dat te voet bereikbaar is via een verhoogd pad. *Zie blz. 178.*

iSimangaliso Wetland Park.

Snorkelen, duiken en het observeren van nijlpaarden, krokodillen en tal van verschillende vogelsoorten in het St Lucia-estuarium. U vindt in dit werelderfgoed van de Unesco de hoogste beboste duinen ter wereld. *Zie blz. 243.*

Struisvogelfarm, Oudtshoorn.

EEN HERBOREN LAND

Zuid-Afrika is een land met weergaloos mooi natuurschoon en een grote culturele diversiteit. Bezoekers kunnen bovendien met eigen ogen zien hoe het land na de afschaffing van de apartheid herboren is.

Strandhuisjes, Muizenberg.

Zuid-Afrika is op twee na het land met de grootste biodiversiteit ter wereld; al het grote wild waarvoor Afrika beroemd is, komt er voor. Tien procent van alle plantensoorten op aarde groeit hier en er leven meer endemische vogels dan waar ook in Afrika. Het land is in cultureel opzicht al even divers. Het kent een unieke mengeling van Europese, Aziatische en inheemse invloeden. Naast moderne steden als Johannesburg en Kaapstad zijn in Zuid-Afrika in de uKhahlamba-Drakensbergen

– het grootste ‘openluchtmuseum’ ter wereld – prehistorische rotsschilderingen te zien, en in de kalksteengrotten in de ‘Wieg van de Mensheid’ zijn hominide fossielen gevonden, sommige van wel 3,5 miljoen jaar oud.

Wildparken en stranden

De uitgestrekte savannes van het Kruger National Park, waar de kenmerkende afgeplatte acacia's groeien, lijken geschapen voor een Afrikaanse safari. Er leven buffels, leeuwen, luipaarden en enorme kuddes olifanten. In dit beschermde gebied komen maar liefst 147 zoogdiersoorten voor, waaronder ruwweg een kwart van alle neushoorns ter wereld. Voor een kleinschaliger safari kunt u Sabi Sand, MalaMala of een van de andere particuliere reservaten in de buurt van het Krugerpark bezoeken. In de minder grote wildparken Madikwe en Pilanesberg kunt u in een gebied dat geheel malariavrij is even mooie safari's maken.

Naast de smoorhete subtropische bush zijn er ongerepte, zonovergoten stranden, door de wind geteisterde eilanden en rotsachtige schiereilanden met uitzicht op baaien waar dolfijnen en walvissen zwemmen. En dat is nog lang niet alles: ook zijn er nog de afgelegen rode duinen in het uitgestrekte Kgalagadi Transfrontier Park, de nevelige wouden van de zuidoostelijke kuststreek, de fraaie Kaaps-Hollandse architectuur, de groene wijngaarden van Stellenbosch en Franschhoek, de adembenemende Tafelberg bij Kaapstad, de weergaloze bloemenpracht van Namaqualand in de lente en de torenhoge amfiteaters van rots en grazige hellingen van de uKhahlamba-Drakensbergen, waar zelfs een eenvoudig skioord ligt.

Elandantilope, De Hoop NR.

Culturele verscheidenheid

Er zijn in Zuid-Afrika tal van overblijfselen uit de prehistorie gevonden, zoals enkele van de mooiste rotsschilderingen en in rotsen uitgekraste voorstellingen ter wereld (de oudste zijn ongeveer 20.000 jaar geleden gemaakt, de jongste zijn enkele honderden jaren oud). Bij Mapungubwe Hill bevindt zich het verlaten middeleeuwse centrum van de goudhandel.

Zuid-Afrika telt nog steeds veel landelijke gebieden waar de traditionele Afrikaanse culturen vrijwel onveranderd bewaard zijn gebleven, zij het vaak in combinatie met moderne technologieën als mobiele telefoons en satelliettelevisie. Tegelijkertijd is in de grootste steden van het land – Johannesburg, Kaapstad en Durban – een stedelijke smeltkroes ontstaan waarin elementen uit tal van culturen met elkaar versmolten zijn tot een opwindend geheel.

Handgesneden maskers te koop op de vlooienmarkt van Green Point, Kaapstad.

Wat zal de toekomst brengen?

Wijnen Nelson Mandela, de eerste democratisch gekozen president van het land, trad in 1999 af. Tegenstanders van het huidige leiderschap van het ANC zijn van mening dat de door Mandela gewenste vooruitgang als gevolg van vriendjespolitiek en corruptie tot stilstand is gekomen. Het valt niet te ontkennen dat het land nog steeds te maken heeft met mismanagement

door de overheid, en ook niet dat het nog steeds grote financiële en sociale ongelijkheden vertoont.

Zuid-Afrika is een land dat de blik op de toekomst heeft gericht. De afgelopen drie decennia is er heel veel bereikt. Wie daaraan mocht twijfelen, moet eens een bezoek brengen aan het Apartheid Museum in Johannesburg en even stilstaan bij de treffende slogan van het museum: *Today, apartheid is exactly where it belongs: in a museum* ('Vandaag de dag is apartheid eindelijk waar zij thuishoort: in een museum'). Of nog beter: neem de boot van Kaapstad naar Robbeneiland (dat op de Werelderfgoedlijst van de Unesco is opgenomen), waar Nelson Mandela achttien jaar gevangenzat.

Toen Zuid-Afrika gebukt ging onder het juk van de apartheid, kwamen er nauwelijks toeristen. In 2019, daarentegen, trok het land bijna meer dan 10 miljoen bezoekers, bijna drie keer zoveel als het aantal in 1994, het jaar van de eerste democratische verkiezingen. (De aantallen zijn sinds de COVID-19-pandemie nog niet helemaal hersteld, maar in 2023 is het aantal van 8 miljoen weer overschreden). Dankzij het bloeiende ecotoerisme kan het rijke natuurlijke erfgoed van het land behouden blijven; de economische voordelen van deze vorm van toerisme komen ten goede aan achtergestelde gemeenschappen en instellingen voor natuurbehoud. Deze snelgroeiende branche genereerde voorafgaand aan COVID-19 zo'n 8 procent van het bnp en in 2022 werd ingeschat dat het aan meer dan 500.000 mensen banen verschaftte, van wie velen voorheen tot de achtergestelde groepen behoorden.

Straatartiest, v&A Waterfront, Kaapstad.

Meisje uit het township Imizamo Yethu.

Kop van aardewerk uit circa 500 n.Chr., afkomstig van een vindplaats uit de vroege ijzertijd bij Lydenburg, Mpumalanga.

PREHISTORIE EN KOLONISATIE

Afrika is de wieg van de mensheid. Tientallen millennia lang ontwikkelden zich er inheemse culturen – tot de Europeanen op het toneel verschenen, waarmee een periode van conflicten en veroveringen begon.

De vroegste mensen evolueerden in Afrika. Taxonomen classificeren deze vroege mensen (net als ons) als hominini en plaatsen ze in de familie *Hominidae*, samen met grote apen zoals gorilla's, chimpansees en orang-oetans. Waar precies in Afrika de mensheid voor het eerst opkwam, is onderwerp van speculatie, maar de Cradle of Humankind ('Wieg van de Mensheid'), een Unesco Werelderfgoedlocatie in Gauteng, heeft de grootste bekende concentraties van hominiden-fossielen opgeleverd, waarvan sommige tot wel 3,5 miljoen jaar oud zijn. Verschillende soorten hominini zijn geïdentificeerd op basis van deze fossielen. Hiertoe behoren verschillende soorten *Australopithecus*, die blijkbaar meer dan een miljoen jaar naast *Homo habilis* (mogelijk een van onze directe voorouders) in Zuid-Afrika hebben geleefd, voordat ze uitstierven. Ook zijn er in heel Zuid-Afrika overblijfselen van onze rechtstreek-

De 'Wieg van de Mensheid' is een 47.000 ha groot gebied met twaalf belangrijke vindplaatsen van fossielen, die gezamenlijk ongeveer 3,5 miljoen jaar menselijke evolutie omvatten. Het is uitgeroepen tot werelderfgoed.

se voorouder *Homo sapiens sapiens* gevonden. Afrikaanse varianten van *Homo sapiens sapiens* hebben genetische kenmerken die als negroïde worden aangeduid, ter onderscheiding van mongoloïde en kaukasische varianten. Dit houdt in dat er al zeker 100.000 jaar zwarte mensen in Zuid-Afrika wonen. Binnen de negroïde groep ontstonden verschillende subgroepen die zich in betrekkelijke isolatie van elkaar ontwikkelden.

Een 2,5 miljoen jaar oude schedel uit de 'Wieg van de Mensheid'.

Een daarvan leefde 40.000 jaar lang in de zuidwesthoek van het continent: de Khoisan-volken, die vroeger grote delen van het huidige Zuid-Afrika, Namibië en Botswana bewoonden.

Jagers en verzamelaars

De Khoisan waren kleiner en hadden een lichtere huidskleur dan de meeste andere Afrikanen. Hun talen bevatten klikgeluiden en andere ongewone medeklinkers en ze kenden geen landbouw en metaalbewerking. Ze waren jagers en verzamelaars en leefden in kleine nomadische groepen, die de trekroutes van wilde dieren volgden. De Khoisan trokken voornamelijk rond in de huidige provincies West- en Noordkaap. In de rest van

Zuid-Afrika leefden andere Afrikaanse volken die een donkerder huid hadden en technologisch verder ontwikkeld waren. Zij spraken talen die een

De geschiedenis van Zuid-Afrika kreeg met de komst van Hollandse kooplieden in 1652 een nieuwe wending. Ze zetten de Khoikhoi-leiders gevangen op Robbeneiland, waar later Nelson Mandela tientallen jaren vastzat.

den van Mozambique. Sociaal wetenschappers schrijven de talloze culturele verschillen tussen de Sotho-Tswana en de Nguni toe aan de verschillende natuurlijke milieus waarin ze leefden. Water is in het binnenland vrij schaars, vandaar dat de Sotho-Tswana in grotere nederzettingen woonden en natuurstenen huizen bouwden. De kustgebieden worden echter doorsneden door tal van rivieren die van de bergen naar zee stromen. Hierdoor konden de Nguni meer verspreid leven en vaker van woongebied veranderen.

Huwelijksrituelen zijn een ander voorbeeld van

waren geenszins star of onverenigbaar met elkaar, en aanzienlijk flexibeler dan de architecten van de apartheid beweerden. De ontwikkeling van de plaatselijke culturen zou echter een plotselinge wending krijgen door overzeese inmenging.

De kolonisatie van de Kaap

De Europese kolonisatie van Zuid-Afrika begon in 1652, toen de Vereenigde Oost-Indische Compagnie een bevoorradingsstation in Kaapstad vestigde. De eerste commandant, Jan van Riebeeck, wist geen goede relaties te onderhouden

vluchtelingen en ambachtslieden die hun vrijheid gekocht hadden, bleef zijn islamitische wortels trouw. Deze Kaaps-Maleise gemeenschap is nog steeds in de meerderheid in enkele wijken van Kaapstad, zoals Bo-Kaap, waar veel panden in de Kaaps-Maleise stijl zijn opgetrokken.

De eerste blanke kolonisten verbouwden graan en wijndruiven bij Kaapstad. Zodra de kolonisatie echter tot achter de bergen reikte, waar de drogere graslanden lagen, werd de landbouw in snel tempo veel grootschaliger. Deze kolonisten noemden zichzelf 'Boeren' of

Prehistorische rotstekeningen in de Cederbergen.

duidelijke verwantschap vertoonden met andere talen uit het Afrika ten zuiden van de Sahara. Die talen worden algemeen Bantoe-talen genoemd, wat buiten Zuid-Afrika een acceptabele term is. In Zuid-Afrika zelf is het woord 'Bantoe' echter dermate misbruikt door het apartheidsregime dat de term in geen enkele context aanvaardbaar is. In het binnenland spreken de meeste zwarte Zuid-Afrikanen een van de Sotho-Tswana-talen; de Nguni-talen (Zoeloe, Xhosa, Swazi) worden vooral langs de kust gesproken.

Culturele verschillen

In de provincie Limpopo wordt ook Venda gesproken, dat verwant is aan het Shona in Zimbabwe, en Tsonga, dat verwant is aan de talen van het zui-

de wijze waarop de omgeving van invloed was op traditionele gebruiken. De Sotho-Tswana bezitten tamelijk weinig vee, en om het vee in de familie te houden was het dus verstandig als mannen met hun nicht trouwden. Bij de Nguni, die meer verspreid leefden, was het zinniger om te trouwen met iemand van een andere familie, zodat vee uitgewisseld kon worden.

Uit deze voorbeelden blijkt dat de inheemse zwarte volken van Zuid-Afrika zich goed hadden aangepast aan de plaatselijke omstandigheden. De sterke nadruk op gewoontes en tradities was een natuurlijk hulpmiddel voor volken die hun gedragsregels en wetten niet op schrift konden vastleggen, maar dat betekende niet dat er nooit iets veranderde of vernieuwd werd. Deze culturen

Jan van Riebeeck zet voet aan wal op Kaap de Goede Hoop (schilderij uit 1931).

met de naburige Khoikhoi, waarop hij twee besluiten nam die van grote invloed zijn geweest op de toekomst van Zuid-Afrika: hij stichtte een permanente blanke kolonie en importeerde slaven.

De slaven in de Kaap overtroffen de blanken al snel in aantal. Ze kwamen voornamelijk uit Oost-Indië (het huidige Indonesië). Ze trouwden met leden van de Khoisan, andere Afrikaanse stammen en soms ook met blanken, en vormden nieuwe gemeenschappen. Tegenwoordig worden dit de kleurlingen genoemd. Er waren geen slavenplantages in de Kaap en erg weinig grote boerenbedrijven. De meeste slaven raakten hun oorspronkelijke gebruiken en tradities kwijt en namen de taal en religie van hun meesters over.

Een minderheid van de slaven, vooral politieke

DE 'MANNEN VAN MANNEN'

Zo'n 3000 jaar geleden kwam een in Noord-Botswana levende groep Khoisan in contact met de veehouderij. Toen ze niet langer jagers maar herders waren, begonnen ze zichzelf *Khoikhoi* ('Mannen van mannen') te noemen, om zich te onderscheiden van de jagers en verzamelaars, nu San geheten. De Hollanders noemden hen Hottentotten of Bosjesmannen, namen die tegenwoordig als beledigend worden beschouwd. Ook het woord Bantoe, een linguïstische verzamelnaam voor alle inheemse Zuid-Afrikaanse talen, heeft in Zuid-Afrika een negatieve bijklank, aangezien het apartheidsregime het woord op denigrerende wijze gebruikte.

ZOOGDIEREN

Van de kleine grondeekhoorn tot de machtige Afrikaanse olifant: de fauna in het zuiden van het Afrikaanse continent is ronduit spectaculair.

De rijke verscheidenheid aan zoogdieren (230 land- en 43 zeezoogdier-soorten) in Zuid-Afrika heeft alles te maken met de grote ecologische diversiteit. Er zijn zes belangrijke landschapstypes, variërend van woestijnen tot bergbossen. Voor safarideelnemers is de klassieke Afrikaanse savanne met open bos in het oosten het aantrekkelijkst. Hier leven uiteenlopende favoriete dieren met onder andere de 'grote vijf': olifanten, leeuwen, luipaarden, buffels en neushoorns. Zuid-Afrika's belangrijkste bestemming voor het bekijken van wild is de Greater Kruger, die het uitgestrekte Kruger National Park omvat, samen met een reeks aangesloten privéreservaten. Honderden kleinere reservaten in het hele land beschermen bekende safari-soorten naast regionale speciale diersoorten. De onderstaande lijst beschrijft meer dan 50 van de opvallendere grote zoogdiersoorten, maar kijk ook uit naar kleinere zoogdieren zoals mollen, konijnen en hazen.

Leeuw (*Panthera leo*)

De leeuw, lichtbruin of geel van kleur, is de grootste en sociaalste van de drie grote katten van Afrika. De manen van het mannetje variëren van goudkleurig tot zwart. De groepen bestaan uit zes tot twaalf leeuwinen met hun welpen en één of meer dominante mannetjes. De leeuwinen jagen het meest, in teamverband en veelal 's nachts, maar de mannetjes eten doorgaans als eerste. Sommige groepen zijn gespecialiseerd in buffels of giraffen, maar de meeste doden impala's, zebra's of gnoes, door ze bij de keel te grijpen en ze te verstikken.

Luipaard (*Panthera pardus*)

De luipaard is minder slank dan andere gevlekte katten. Hij is te herkennen aan zijn fraaie, met zwarte, rozetvormige vlekken bezette crèmekleurige tot roodbruine vacht. Het dier leeft solitair en jaagt vooral 's nachts. Luipaarden slepen hun verse vangst (impala's, bavianen en andere apen zijn favoriet) dikwijls een boom in, buiten bereik van minder behendige jagers. In de meeste wildreservaten zijn ze algemeen, maar ze zijn schuw. De kans ze te zien is het grootst in de particuliere reservaten die aan het Krugerpark grenzen.

Jachtluipaard (*Acinonyx jubatus*)

De jachtluipaard of cheeta lijkt op de luipaard, maar heeft een slankere bouw, lange poten, dichte zwarte vlekken (in plaats van rozetten), een kleine kop en karakteristieke zwarte 'tranen' onder de ogen. Hij leeft op de open savanne, waar hij zijn indrukwekkende snelheid – met sprints van wel 100 km per uur – inzet om middelgrote antilopes als impala's of springbokken te vangen. Jachtluipaarden leven doorgaans solitair, in paren of in kleine families van een vrouwtje met haar jongen. Ze jagen meestal in de koele uren vlak na zonsopkomst.

Serval (*Leptailurus serval*)

De serval is een gevlekte kat, kleiner dan de jachtluipaard maar met dezelfde bouw, lange poten en een korte staart. De zwarte vlekken op de goudkleurige vacht maken bij de kop plaats voor strepen. De serval leeft doorgaans solitair, hoewel hij ook wel in paren en kleine familiegroepen wordt waargenomen. Het dier jaagt 's nachts, en soms vroeg in de ochtend of laat in de middag, op kleine zoogdieren, vogels en reptielen. De serval is niet zeldzaam, maar laat zich zelden zien, omdat hij schuw van aard is en zich vooral tussen hoog gras en riet ophoudt.

Caracal (*Caracal caracal*)

De caracal lijkt op de lynx. Hij is van gemiddelde grootte en heeft een lichtbruine tot kastanjekeurige vacht en lange, puntige oren met pluimen. Het dier jaagt solitair op allerlei dieren, van muizen, vogels en reptielen tot kleine antilopes. Hij nadert zijn prooi zo dicht mogelijk en maakt dan een sprong of korte spurt. Met zijn krachtige achterpoten kan hij drie meter omhoog springen om een vogel uit de lucht te meppen. De caracal komt vooral veel voor in de drogere streken van Afrika. Omdat hij 's nachts actief is, wordt hij zelden gezien.

Afrikaanse wilde kat (*Felis sylvestris*)

De Afrikaanse wilde kat is de voorouder van de tamme kat (waarmee hij vaak paart bij menselijke bewoning, waardoor kruisingen ontstaan). Hij lijkt erop, maar zijn uiterlijk is minder variabel. Het dier heeft een grijsbruine vacht, gestreepte poten en staart, en is achter de oren rossig van kleur. Hij jaagt 's nachts solitair en eet kleine zoogdieren en vogels. Wilde katten komen in heel Zuid-Afrika voor – in het westen naast de **zwartvoetkat** (*Felis nigripes*), een nog kleinere gevlekte kat die inheems is in het droge zuidwesten van Afrika.

Afrikaanse wilde hond (*Lycaon pictus*)

De Afrikaanse wilde of hyenahond is met geen enkele andere hondensoort te verwarren. Hij heeft lange poten, grote oren, een witte staartpunt en een zwart-, wit- en bruinegekleurd lijf. Elk exemplaar heeft een unieke tekening. De Afrikaanse wilde hond is een uitstekende jager en troepen van tien tot vijftien dieren kunnen een veel grotere antilope kilometerslang achtervolgen en hem overweldigen door hun numerieke overwicht. Het dier wordt met uitsterven bedreigd, maar het Krugerpark herbergt nog een van de grootste wilde populaties.

Zadeljakhals (*Lupulella mesomelas*)

De zadeljakhals is een middelgrote hondachtige die doorgaans solitair of in paren gezien wordt. Deze omnivoor eet kleine zoogdieren, aas en fruit. De roep van dit dier – een kreet, gevolgd door enkele blafjes – is een veelgehoord geluid in Afrikaanse nachten. De wijdverbreide zadeljakhals is roodbruin en heeft een zwartwit gemêleerd 'zadel'. De **gestreepte jakhals** (*Lupulella adustus*), die alleen in het uiterste noordoosten van het land voorkomt, is kleiner, lichter van kleur en heeft een vage witte streep op de flanken.

Grootoorvos (*Otocyon megalotis*)

De grootoorvos is een kleine, grijze insecteneter met een dikke staart en een zwart masker. Met zijn enorme oren en scherpe gehoor kan hij termietennesten tot wel 30 cm onder de grond opsporen. Grootoorvossen zijn algemeen in de droge Kalahari. Ze hebben hun leven lang een vaste partner en leven in zelfgegraven holen onder de grond of in verlaten holen van andere dieren. Ze jagen doorgaans 's nachts of in de schemering, maar kunnen in de winter soms ook overdag waargenomen worden.

Kaapse vos (*Vulpes chama*)

De Kaapse vos, de enige echte vos van Zuid-Afrika, komt alleen voor in de droge en halfdroge biotopen van West-kaap tot in het zuiden van Angola. Dit is de kleinste van de Zuid-Afrikaanse hondachtigen. Hij verschilt van de jakhalzen door zijn gespikkelde rug, rossige onderzijde en zeer dikke staart. Van de grootoorvos is hij te onderscheiden door de kleinere oren en het ontbreken van een masker. Hij jaagt voornamelijk 's nachts op ongewervelden en kleine knaagdieren. Hoewel hij wijdverbreid is in Zuid-Afrika, is hij zelden te zien.

Gevlekte hyena (*Crocuta crocuta*)

De gevlekte hyena, met zijn zware bouw, aflopend achterlijf, grofgekleurde vacht, ronde kop en krachtige kaken, wordt vaak een aaseter genoemd, maar is ook een kundige jager. Vroeger dacht men dat de soort hermafrodit was, omdat de vrouwelijke geslachtsorganen door een onechte penis en scrotum worden bedekt. Groepen van 10 tot 100 dieren worden aangevoerd door een dominant vrouwtje en zijn vooral 's nachts actief. Ze houden onderling contact door middel van een griezelijk jankend geluid dat soms eindigt in een demonisch gekakel.

Bruine hyena (*Parahyaena brunnea*)

De bruine hyena, een nachtelijke aaseter, komt vrijwel alleen voor in het halfdroge westen van zuidelijk Afrika, hoewel het verspreidingsgebied zich uitstrekt tot het noordelijk deel van het Krugerpark. Hij is kleiner, ruiger van vacht en schuwer dan de gevlekte hyena en heeft opvallende crèmekleurige manen. Hij laat dezelfde jankgeluiden en kakellachjes horen als de gevlekte hyena. De opmerkelijke **aardwolf** (*Proteles cristata*) is een kleine, gestreepte verwant die in het verspreidingsgebied van bepaalde oogsttermieten (zijn enige voedsel) leeft.

Tijgergenetkat (*Genetta tigrina*)

Genetkatten zijn even groot als de huiskat. Het zijn nachtelijke carnivoren met korte poten en een uitzonderlijk lange, geringde staart. De tijgergenetkat heeft donkere vlekken en een zwarte staartpunt; de **genetkat** (*G. genet*) heeft kleinere vlekken en een witte staartpunt. Beide soorten jagen op ongewervelden en kleine zoogdieren – soms zijn ze in het donker bij lodges te zien, op zoek naar eten. De tijgergenetkat komt in Zuid-Afrika alleen aan de oostkust voor, de genetkat leeft in het midden en westen van het land.

Afrikaanse civetkat (*Civettictis civetta*)

De Afrikaanse civetkat is een gedrongen omnivoor en net zo groot als een middelgrote hond. De lichte vacht heeft donkere vlekken die bij de kop in strepen overgaan. Hij jaagt solitair en is 's nachts te zien (soms vroeg in de avond), met de kop omlaag op zoek naar insecten, knaagdieren, reptielen (waaronder gifslangen), vogels, aas, vruchten en zelfs giftige planten. Het dier heeft een eigen territorium, in tegenstelling tot de aan hem verwante **pardelroller** (*Nandinia binotata*), een boombewoner die zelden op de grond komt.

Het spectaculaire Dias-strand, gezien vanaf de vuurtoren van Cape Point.

REIZEN DOOR ZUID-AFRIKA

Een gedetailleerde gids van het hele land, waarbij de belangrijkste bestemmingen met een cijfer (of letter) zijn aangegeven op de kaartjes (bijvoorbeeld **1**).

Port Elizabeth.

Met vrijwel altijd zonneschijn, prachtige wildparken, een bergachtig binnenland en een schitterende, drieduizend kilometer lange kust met imposante kliffen en brede zandstranden is Zuid-Afrika een buitengewoon aantrekkelijke bestemming voor natuurliefhebbers.

Voor Afrikaanse begrippen is Zuid-Afrika een gemakkelijk te bereizen, goed georganiseerd en efficiënt land. Het wegennet en de toeristische faciliteiten zijn uitstekend; de wegen lopen van de zuidpunt van de Kaap tot ver voorbij Johannesburg, dat door de opbrengsten van de goudmijnen veel heeft bijgedragen aan de welvaart van het land. Enkele decennia na de afschaffing van de apartheid vormt de grote culturele verscheidenheid – ooit een oorzaak van afgunst en verdeeldheid – tegenwoordig een bron van inspiratie voor zowel de Zuid-Afrikanen als bezoekers.

Zuid-Afrika is een enorm groot land – ongeveer dertig keer zo groot als Nederland. Wie het hele land wil verkennen, zal daar vele maanden voor moeten uittrekken. Het openbaar vervoer is nog steeds ondermaats, dus een huurauto is aan te raden, zeker als u binnen het tijdsbestek van een normale vakantie zoveel mogelijk bezienswaardigheden wilt bezoeken. De volgende hoofdstukken zijn zo samengesteld dat bezoekers die voor het eerst in Zuid-Afrika zijn, langs een aantal standaardroutes worden geleid – waarbij overigens ruim voldoende informatie is opgenomen om ook buiten de gebaande toeristische paden op onderzoek uit te gaan.

Er wordt veel aandacht besteed aan safari's in het Kruger National Park en particuliere wildreservaten – voor velen de voornaamste reden om Afrika te bezoeken. Maar er is nog veel meer: zo ligt Kaapstad, een van de aantrekkelijkste steden ter wereld, op een weergaloos mooi schiereiland. Wie avontuurlijk is ingesteld, vindt in Zuid-Afrika legio mogelijkheden, van de afgelegen heilige meren van de provincie Limpopo en de majestueuze bergen en rotspieken van de uKhahlamba-Drakensbergen tot de imposante weidsheid van de stenige Karoo en de zandwoestijn van de Kalahari. Waar uw belangstelling ook naar uitgaat, Zuid-Afrika is zo rijk aan bezienswaardigheden dat er voor iedere smaak en interesse wat te vinden is.

Olifant in het Pilanesberg National Park.

KAAPSTAD EN HET KAAPS SCHIEREILAND

Het Kaaps Schiereiland, een uniek ecosysteem, bestaat uit een bergplateau met uitgestrekte, rustige stranden, omspoeld door twee oceanen. Hier ligt bovendien de mooiste stad van Zuid-Afrika.

Toen sir Frances Blake in 1580 aan boord van de *Golden Hind* de Tafelbaai binnenzeilde, riep hij deze uit tot de 'mooiste baai van de wereld' – en vandaag de dag is dat nog steeds zo. **Kaapstad** ❶, de oudste en meest karakteristieke stad van Zuid-Afrika, ligt aan de noordzijde van het adembenemend mooie Kaaps Schiereiland en wordt als een van de mooiste en boeiendste steden ter wereld beschouwd. Kaapstad is een prima uitvalsbasis voor dagtochten naar historische plaatsjes in de omgeving of de prachtige stranden.

De Moederstad

Het landschap is een van de grote trekpleisters van Kaapstad. De stad ligt in een majestueuze omgeving, met op de achtergrond de karakteristieke, meer dan duizend meter hoge contouren van de Tafelberg. De rest van het schiereiland is haast nog mooier en biedt prachtige uitzichten op de Indische en de Atlantische Oceaan, rustige stranden en slaperige historische vissersplaatsjes. Valleien met wijngaarden liggen aan de voet van de 60 km lange, rotsachtige bergrug tussen Kaapstad en Kaap de Goede Hoop. Daar komt nog bij dat het klimaat bijzonder aangenaam is, behalve wanneer de beruchte zuidoostenwind, de zogenaamde Kaapse Dokter, weer eens heftig tekeergaat.

Aangezien de eerste kolonisten uit Europa zich in dit gebied vestigden,

wordt Kaapstad ook wel de Moederstad genoemd. Tegenwoordig is Kaapstad de meest kosmopolitische stad van Afrika bezuiden de evenaar.

Historische verslagen over de Kaap beginnen meestal met de komst van Jan van Riebeeck, die op een plek die ook nu nog de Compagniestuin heet in 1652 een bevoorradingsstation stichtte voor de VOC. De Kaap was echter al in 1488 ontdekt door de Portugese zeevaarder Bartolomeu Dias, die op zoek was naar een zeeroete tussen de Atlantische en de Indische Oceaan. Ten

Bezienswaardigheden

- Compagniestuin
- District Six Museum
- Bo-Kaap
- v&A Waterfront
- Robbeneiland
- Tafelberg
- Kirstenbosch National Botanical Garden
- Boulders Beach
- Cape Point
- Chapman's Peak Drive

Kaarten blz. 152 en 166

De klokkentoren, v&A Waterfront.

Standbeeld van Jan Smuts in de Compagniestuin.

tijde van Dias leefden Khoikhoi-herders en San-jagers op dit schiereiland; uit archeologische vondsten is gebleken dat er al meer dan 40.000 jaar geleden mensen in dit gebied woonden.

Tegenwoordig heeft Kaapstad veel weg van een mix van de eerste en derde wereld. De stijlvolle Victoriaanse, Georgian en art-decopanden in de binnenstad zullen een gevoel van herkenning oproepen bij Europese bezoekers, terwijl Amerikanen zich vooral thuisvoelen in de enorme winkelcentra van Victoria & Albert (v&a) Waterfront. Long Street is het hart van het stadscentrum. Buiten het centrum liggen de islamitische Kaaps-Maleise wijken als het sfeervolle Bo-Kaap, en verder naar het oosten strekken zich enorme townships uit.

Het South African Museum

Een goede plek om een eerste indruk te krijgen van de etnische en culturele smeltkroes van Kaapstad – en de rest van de ‘regenboognatie’ – is het centraal gelegen **Iziko South African Museum A** (25 Queen Victoria Street, www.iziko.org.za, dagelijks open 9.00-17.00 uur), dat in 1825 werd gesticht en in 1897 verplaatst is naar de huidige plek aan het zuidende van de Compagniestuin. Er zijn cultuur- en natuurhistorische exposities, met onder andere schitterende rotstekeningen die bij de aanleg van wegen werden ontdekt en naar dit museum zijn overgebracht. Ook is er aardewerk te zien van meer dan 2500 jaar oud, opgegraven in het gebied dat nu Mpumalanga heet. Wat u ook

niet mag missen is de Whale Well (‘walvisput’), een multimediapresentatie over deze reusachtige zeezoogdieren.

Het museum is ondergebracht in een historisch gebouw in de 6 ha grote **Compagniestuin B** (dagelijks open 7.00-19.00 uur). Deze tuin werd al in 1652 door Van Riebeeck aangelegd om de schepen van de VOC halverwege de route naar het Verre Oosten te bevoorraden met verse proviand. Men verbouwde er kool, aardappelen, rapen en graan. Tegenwoordig is de tuin een oase van rust in het stadscentrum. Let vooral op de reusachtige Outeniqua-geelhoutboom die al in de 17e eeuw geplant is, een aloëboom van 17 m hoog (naar verluidt de hoogste van het land); u kunt dan meteen een glimp opvangen van de veelvoorkomende grijze eekhoorns die door Cecil John Rhodes vanuit Amerika in Zuid-Afrika zijn geïntroduceerd.

Historische gebouwen in de Compagniestuin

Aan de noordkant van de tuin staat de Anglicaanse **St George's Cathedral C** (www.sgcathedral.co.za, di. en do. 9.00-16.00, wo. 9.00-18.00, vr. 9.00-15.00 en zo. 9.00-11.30 uur, gratis), ontworpen door Herbert Baker en gebouwd in 1901. Deze kerk behoort tot het bisdom van aartsbisschop Desmond Tutu; in de jaren tachtig hield Tutu hier zijn vorige anti-apartheidspreken. Na zijn dood in december 2021 werden zijn gecremeerde resten hier bijgezet. De in 2004 vervaardigde doolhof op de binnenplaats is een replica van de vloer van de kathedraal van Chartres.

Schuin tegenover de kathedraal bevindt zich het **Iziko Slave Lodge Museum D** (hoek Adderley Street en Wale Street, www.iziko.org.za, ma. t/m za. 9.00-17.00 uur). Het is ondergebracht in het op een na oudste gebouw van Zuid-Afrika – het werd in 1679 door de VOC opgetrokken en deed dienst als onderkomen voor slaven uit India, Madagaskar, Ceylon, Malakka en Nederlands-Indië. In de 18e eeuw verbleven

er gemiddeld 500 slaven in de onhygiënische vertrekken, waar daglicht en frisse lucht niet konden doordringen. Het indrukwekkende museum is gewijd aan de geschiedenis van de slavernij. Er wordt onder andere aandacht besteed aan de onderbelichte rol van de slaven bij de ontwikkeling van de talen, gebruiken, voedingsgewoontes, wetgeving, religie en architectuur van Zuid-Afrika.

Aan de oostkant van de Compagniestuin ligt de **Iziko South African National Gallery E** (Paddock Avenue, www.iziko.org.za, dagelijks open 9.00-17.00 uur). Het grootste deel van de collectie van dit museum bestaat uit westerse kunst, bijeengebracht in de tijd van de apartheid. Er zijn onder andere werken te zien van Gainsborough, Reynolds en Rodin. Het huidige aankoopbeleid legt vooral de nadruk op inheemse kunst. In de museumwinkel zijn interessante geschenkartikelen te koop.

Het nabijgelegen **South African Jewish Museum F** (88 Hatfield Street, www.sajewishmuseum.org.za, zo t/m do. 10.00-17.00, vr. 10.00-14.00 uur) bezit een interessante collectie,

Planetarium

Het Iziko-planetarium (tel. 021-4813900, www.iziko.org.za, di.-zo. 10.00-17.00 uur, zie website voor programma) verzorgt regelmatig presentaties over de zuidelijke sterrenhemel; het is gevestigd in hetzelfde gebouw als het South African Museum.

Walvis skelet in het Iziko South African Museum.

Het Keiskamma-altaarstuk in de Iziko Slave Lodge beeldt nieuwe hoop uit na de verstrekking van geneesmiddelen tegen hiv in Oostkaap.

Het Iziko South African Museum.

die een goede indruk geeft van de geschiedenis van de verschillende joodse gemeenschappen in Kaapstad. De fraai gerestaureerde Oude Synagoge uit 1862 (de oudste van Zuid-Afrika) en de Grote Synagoge uit 1904 maken deel uit van het museum. Op hetzelfde terrein bevindt zich het **Cape Town Holocaust & Genocide Centre** (www.ctholocaust.co.za, zo. t/m do. 10.00-17.00, vr. 10.00-14.00 uur, alleen toegankelijk na overlegging van een identiteitsbewijs of paspoort). Het is in de eerste plaats gewijd aan de jodenvervolgung in de Tweede Wereldoorlog, maar er worden ook verbanden gelegd met het racisme en de vrijheidsstrijd in Zuid-Afrika.

Hier dichtbij staat het **Parlementsgebouw** ⑥ (Parliament Street, www.parliament.gov.za, elk uur rondleidingen, ma. t/m vr. 9.00-16.00 uur, reserveren verplicht en legitimatie vereist, gratis), dat in 1864 in Victoriaanse stijl is gebouwd. Ernaast ziet u het in koloniale Regency-stijl opgetrokken **Tuynhuys**, het kantoor van de president. Aan de zuidkant van Government Avenue ligt het **Belmont Mount Nelson**, het be-

faamste hotel van de stad. Het staat bekend om zijn koloniale sfeer, die goed merkbaar is tijdens de high tea.

Naar het oude kasteel

Terug in Adderley Street komt u langs de **Groote Kerk**, de oudste kerk van Zuid-Afrika, waar zich een met overdag houtsnijwerk versierde preekstoel bevindt. Als u rechtsaf Darling Street in gaat, ziet u het **stadhuis**, een fraai versierd Victoriaans gebouw waarvan de zachtgele marmeren voorgevel uitkijkt op de **Grand Parade**, vroeger een militair oefenterrein, nu een parkeerplaats.

Aan de oostkant van de Parade staat het robuuste natuurstenen **Kasteel de Goede Hoop** ⑦ (Buitenkant Street, www.castleofgoodhope.co.za, dagelijks open 9.00-16.00 uur, parade ma. t/m vr. 10.00 en 12.00 uur, afvuren kanon ma. t/m vr. 10.00 en 12.00, za. 11.00 en 12.00 uur). Dit kasteel uit 1697 is het oudste nog bestaande gebouw van Zuid-Afrika. Het heeft 10 m dikke muren en vijf hoektorens die elk een van de titels van de prins van Oranje als naam dragen. Tegenwoordig is het kasteel een mili-

tair hoofdkwartier. Het biedt eveneens onderdak aan een scheepvaart- en legermuseum, alsmede aan een collectie schilderijen, Kaaps zilverwerk en Aziatische meubels en porselein.

Even ten zuiden van het kasteel ligt het **District Six Museum** ① (25A Buitenkant Street, tel. 021-4667200, www.districtsix.co.za, ma. t/m za. 9.00-16.00 uur). Het is in 1994 gesticht met de bedoeling de herinneringen aan het Zesde District van Kaapstad (dat teruggaat tot 1867) levend te houden. Deze wijk, die ooit bewoond werd door een bruisende multi-etnische gemeenschap, werd in 1966 tot blank woongebied verklaard; de inwoners moesten verplicht verhuizen naar de Kaapse Vlakte en hun huizen werden afgebroken. Het museum geeft aan de hand van oude foto's en ontroerende filmbeelden een fascinerende kijk op de veelal persoonlijke herinneringen van de vroegere bewoners; er wordt niet alleen aandacht besteed aan het dagelijks leven uit die tijd, maar ook aan de manier waarop de wijk te gronde werd gericht en aan de onverschillige wreedheid van het apartheidsregime.

Long Street

Twee straten verder, ten noordwesten van de Compagniestuin, loopt de bruisende **Long Street** ①, de langste en bekendste – volgens sommigen beruchtste – straat van Kaapstad. Hij loopt tussen de bergen en de zee; staat u met uw rug naar de bergen gekeerd, dan kunt u vóór u de schepen de haven zien binnenvaren. Long Street is van oudsher het kosmopolitische hart van deze havenstad, en heeft ook nu nog vele gezichten. U vindt er delicatessenwinkels, cafés, restaurants, bars die dag en nacht open zijn, zaaltjes met livemuziek, nachtclubs, kerken, moskeeën, kledingzaken met kleren uit het hele continent, winkels met Afrikaanse artikelen, curiosawinkeltjes, markten, drogisterijen, pandjeshuizen, pornowinkels, trendy boutiquehotels, sjofele onderkomens voor rugzaktoeristen en zelfs een verwaald Turks stoombad.

De uitstraling van Long Street varieert van zwierig tot ronduit verlopen; dergelijke contrasten zijn kenmerkend voor deze straat. De panden die er staan zijn eveneens heel verschillend;

Het Katgebouw van Kasteel de Goede Hoop biedt onderdak aan de William Fehr-collectie, een verzameling voorwerpen uit het begin van de koloniale tijd.

De slotgracht van Kasteel de Goede Hoop, met op de achtergrond het stadhuis.

Een dorp in de heuvels bij Eshowe.

ZULULAND

De aantrekkelijke regio Zululand ligt in het hart van het legendarische koninkrijk van Shaka Zulu. Hier liggen tal van slagvelden uit de tijd dat blanken en Zoeloes met elkaar in oorlog waren. In het noordoosten strekken zich de unieke wetlands van St Lucia uit.

Het noordelijk deel van de provincie KwaZulu-Natal (KZN) wordt dikwijls aangeduid als Zululand. Dit gebied, met zijn bijzondere sfeer, tal van mooie wildreservaten en een ogenschijnlijk eindeloze reeks ongerepte stranden, is een geliefd reisdoel voor bezoekers met belangstelling voor de natuur. Voor de meeste bezienswaardigheden dient u over eigen vervoer te beschikken.

Hoofdweg N2, vanaf Richards Bay/Empangeni noordwaarts naar Pongola, maakt deel uit van de populairste en meest rechtstreekse route tussen Durban en het Kruger National Park. Deze weg is een langzamer, maar landschappelijk gezien fraaiere alternatief voor de N3 tussen Durban en Gauteng.

De Dolphin Coast

De N2 vanuit **Durban** ❶ richting Zululand loopt de eerste 140 km, tussen Umhlanga Rocks en **Richards Bay**, evenwijdig aan de zogenaamde Dolphin Coast. De kust ten noorden van Durban is, evenals die ten zuiden van de stad, bezaaid met badplaatsen, die weliswaar duurder, maar ook minder toeristisch zijn dan die aan de zuidkust. Hier vindt u nog brede, ongerepte stranden en beschutte baaien, omzoomd door tropisch groen. In de kustwateren komen grote aantallen tuimelaars (dolfijnen) voor, die het hele jaar door vanaf de stranden waargenomen kunnen worden.

Ook haaien zijn hier heel algemeen; in **KZN Sharks Board** (1a Herrwood

Drive, tel. 031-5660400, www.shark.co.za, ma. t/m vr. 8.00-16.00 uur) in Umhlanga Rocks is een fascinerende audiovisuele voorstelling te zien over haaien en hun rol in de voedselketen van de oceanen. Ook de vooroordelen tegen deze dieren komen aan bod. **Umhlanga Rocks** ❷ zelf is een middelgrote badplaats, met veel winkels, mooie witte stranden en uitstekende watersportmogelijkheden.

De afgelegen delen van de kust zijn per auto goed bereikbaar. Duidelijk bewegwijzerde zijwegen voeren vanaf

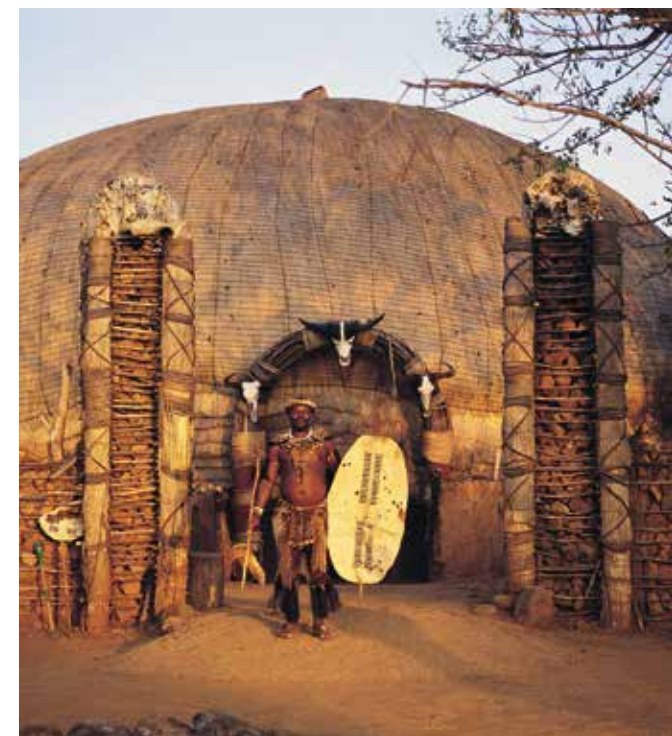
Bezienswaardigheden

Umlalazi Nature Reserve
eMakhosini Ophathe
Heritage Park
iSimangaliso Wetland Park
Hluhluwe-iMfolozi Game
Reserve
Phinda Private Game
Reserve
Tembe Elephant Sanctuary
Ncome Museum

Kaart blz. 240

Een Zoeloewoning.

Tip

Als u de R74 tussen KwaDukuza en Lady-smith neemt, komt u door Greytown. Het heeft een klein museum (www.umvoti.gov.za/museum) met een grote collectie militaire memorabilia uit heel KwaZulu-Natal. Het museum is gehuisvest in een 19e-eeuws pand.

de N2 naar tal van fraaie badplaatsen met namen als **Tonga Beach**, **Ballito** en **Shaka's Rock**, waar prachtige getijdenpoelen te vinden zijn. De idyllische sfeer wordt enigszins verstoord door de lelijke industriestad **KwaDukuza** ③ (het vroegere Stanger) aan de N2. Dit centrum voor de verwerking van suikerriet werd in 1820 gesticht als de koninklijke kraal van koning Shaka, die het KwaDukuza ('Plaats van de verdwaalde') noemde – een verwijzing naar het doolhof van hutten. Het **Shaka Memorial** (King Shaka Street, dagelijks van 8.00 tot 16.30 uur), dat werd opgericht in 1932 en nu een modern informatiecentrum bevat, staat naast de rots waar koning Shaka zat toen hij in 1828 werd vermoord door zijn broer en opvolger Dingane. Jaarlijks wordt hij in september ceremonieel herdacht.

Ten noorden van KwaDukuza

De N2 blijft evenwijdig lopen met de kust. Bij het schilderachtige **Blythedale** (8 km voorbij KwaDukuza) en het kleine Zinkwazi zijn volop mogelijkheden om te zwemmen. Voordat Shaka en zijn

opvolgers hun rijk verder uitbreidden, markeerde de circa 24 km ten noorden van KwaDukuza gelegen monding van de Tugela de zuidgrens van Zululand. Tegenwoordig maakt de zuidoever van deze riviermonding deel uit van het circa 100 ha grote **Harold Johnson Nature Reserve** ④ (tel. 032-4861574, www.kznwildlife.com, dagelijks 6.00-18.00 uur). Er zijn natuurwandelingen van in totaal 7 km door de beboste duinen en over de kliffen langs de zee uitgezet; op de Muti Trail wordt speciaal aandacht geschonken aan medicinale planten. Van de tweehonderd geregistreerde vogelsoorten in dit gebied zult u er zeker een aantal te zien krijgen. Ook leven er zoogdieren als blauwe en rode duikers, zebra's en impala's. In het reservaat liggen verschillende historische locaties die betrekking hebben op de oorlog tussen de Zoeloes en de Britten in 1879.

Bij uMgungundlovu, aan de overkant van de Tugela River, loopt de R63 richting Vryheid, het beginpunt van de Battlefield Route (zie blz. 248). De N2 voert via de industriestad **Empangeni** naar het al even onaantrekkelijke

Richards Bay, 20 km verder naar het oosten. Deze diepe haven aan de monding van de Mhlatuze River ontwikkelde zich in de jaren 70 tot Zuid-Afrika's belangrijkste bulkhaven en de grootste kolenexportfaciliteit op het continent. De luchthaven wordt vaak gebruikt als toegangspoort naar de wildreservaten van Zululand.

Het is veel interessanter om een bezoek te brengen aan het **Umlalazi Nature Reserve** ⑤ (tel. 035-3401836, www.kznwildlife.com, dagelijks 5.00-22.00 uur). Dit reservaat grenst aan Mtunzini, een vakantieplaatsje op zo'n 50 km ten zuiden van Richards Bay, en kan bogen op een schitterend strand. Het reservaat is niet groot, maar wel heel afwisselend; er zijn meer dan driehonderd vogelsoorten waargenomen. Umlalazi is het enige gebied van het land waar palmgieren broeden. Ze nestelen in een moeras met raffiapalmen, dat alleen via een steigerpad toegankelijk is. Een drietal wandelroutes loopt langs de oevers van een lagune over de duinen een mangrovemoeras in, waar slijkspringers en heremietkreeften door de modder scharrelen. Wellicht hoort u de kenmerkende zang met hoge trillers van de mangrove-ijsvogel.

Eshowe en het hart van Zululand

Het te midden van weelderig begroeide heuvels aan de R66 gelegen **Eshowe** ⑥ biedt de nodige verkoeling na de vochtige zomerhitte van de kust. Het plaatsje ligt 25 km landinwaarts vanaf de N2 op een hoogte van 500 m.

Het prachtige **Dlinza Forest Nature Reserve** (www.eshowe.com, dagelijks, toegang gratis) grenst aan Eshowe en is misschien wel het meest toegankelijke *mistbelt forest* (nevelbos) van het land. Als u over de rustige paden wandelt is er een redelijk grote kans dat u de schuwe blauwe duiker te zien te krijgt. De Dlinza Aerial Boardwalk voert over een lengte van 125 m door de boomtoppen naar een 29 m hoge toren,

waar u een prachtig uitzicht hebt over de bossen tot aan de Indische Oceaan. Dit is ook een ideale plek om bosvogels te observeren, zoals de trompetneushoornvogel, de purperkuiftoerako, de Delegogue-duif, de gevlekte Natallijsster, de bosrupsvogel en de olijspecht. Deze wandeling is goed te combineren met een bezoek aan Fort Nongqai, dat in 1883 door de Britten werd gebouwd. Daar zit nu het **Vukani Museum** (www.eshowe.com/vukani-museum, ma. t/m vr. 7.30-16.00, za. 9.00-16.00 en zo 10.00-16.00 uur), waar tentoonstellingen over de Zoeloecultuur en -geschiedenis worden aangevuld met een uitstekende collectie van traditionele en hedendaagse kunst en ambachten.

Het dal der koningen

Ulundi ligt 35 km voorbij Melmoth aan de R66. Het is een oninteressante middelgrote plaats, die tijdens de apartheid de hoofdstad van het thuisland KwaZulu was. De grootste bezienswaardigheid in dit gebied is het zogenaamde dal der koningen, de voormalige hoofdstad van koning Din-

Een traditionele genezer (inyanga) in Shakaland.

De vuurtoren van Umhlanga.

Een traditionele
bijenkorfvormige
Zoeloehut. Dankzij het
ingewikkelde vlecht-
werk blijft het er
's zomers binnen koel.

gane en de plaats waar zowel koning Shaka als Piet Retief, de voorman van de Voortrekkers, begraven ligt. De vallei ligt in het 105 ha grote **eMakhosini Ophathe Heritage Park** ⑦ (dagelijks, okt.-mrt. 5.00-19.00, apr.-sep. 6.00-18.00 uur). De ingang van het park ligt aan de R66 tussen Melmoth en Ulundi. Er leven nijlpaarden, zwarte neushoorns, giraffes, buffels, gnoes en andere grote zoogdieren; ook is er een klein, maar interessant museum.

Het **KwaZulu Cultural Museum** (www.amafainstitute.org.za/interpretivecentres-museum/, ma. t/m vr. 8.00-16.00, za. en zo. 9.00-16.00 uur) ligt 5 km buiten Ulundi bij Ondoni, op de plaats waar koning Cetshwayo in 1873 zijn hoofdstad vestigde. Zes jaar later, tijdens de laatste beslissende veldslag in de oorlog tegen de Zoeloes, werd deze plaats door Britse troepen met de grond gelijkgemaakt.

De op een heuvel gelegen kraal (Ondoni betekent 'verhoogde plaats') werd na deze nederlaag bijna een eeuw lang ongemoeid gelaten; dit had te maken met een oude wet, die het opnieuw

in gebruik nemen van koninklijk land verbood. In 1981 werd een aanvang gemaakt met de restauratie van een deel van de kraal. Het museum is een wat eenvoudiger versie van Shakaland; er is betaalbare accommodatie in traditionele Zoeloehutten.

Het St Lucia-estuarium

Als u weer terug bent bij de kust, kunt u de N2 bij Empangeni in noordelijke richting via Mtubatuba en de R618 volgen naar het dorp **St Lucia** ⑧, dat aan de monding van het St Lucia-estuarium ligt. Met 325 ha is St Lucia de grootste delta van Afrika. De oevers liggen in kleine natuurreservaten, die gezamenlijk het **iSimangaliso Wetland Park** ⑨ (tel. 035-5901633, www.isimangaliso.com, dagelijks, nov.-mrt. 5.00-19.00, apr.-okt. 6.00-18.00 uur) vormen. iSimangaliso is in 1999 door de Unesco tot werelderfgoed uitgeroepen.

Dit enorme zoetwaterestuarium is bijna 60 km lang en 10 km breed; het water is maximaal 1,5 m diep en wordt aangevoerd door de rivieren de Hluhluwe, Mkhuze en iMfolozi. Er leven onge-

veer 800 nijlpaarden (de grootste nijlpaardenpopulatie van het land) en een groot aantal krokodillen. De delta is het broedgebied van de zeldzame onechte karetschildpad en de reusachtige leiderschildpad; ook broeden er maar liefst circa vijfhonderd vogelsoorten, waaronder de kleine roze pelikaan, flamingo, lepelaar, visarend en reuzensterren.

De landtong tussen het meer en de Indische Oceaan is een prachtig landschap met dichtbegroeide zandduinen van soms wel 150 m hoog (ze behoren tot de hoogste ter wereld). Duikers kunnen in het St Lucia Marine Reserve genieten van de vele koraalriffen en de duizenden veelkleurige vissen. De kust van deze regio – met uitzondering van de reservaten – is ook erg geliefd bij sportvisser. Als u een motorboot huurt om in het meer te vissen, pas dan op voor de nijlpaarden: deze dieren hebben vaste routes onder water en kunnen buitengewoon agressief worden als ze gehinderd worden. De beste en veiligste manier om ze te bekijken is met een rondvaartboot (vertrekken zowel 's ochtends als 's middags) die door het estuarium vaart.

Het dorp St Lucia is een uitstekend uitgangspunt om de omgeving te verkennen en dagtochten te maken naar andere reservaten in de buurt, en het heeft ruim voldoende hotels en vakantiehuisjes. St Lucia is een van de weinige dorpen in Zuid-Afrika waar soms nog wild te zien is – af en toe schommelt er een nijlpaard door de straten. Er loopt een mooie, korte wandelroute door het aangrenzende reservaat, waar zebra's en verschillende soorten antilopes voorkomen.

Wie liever in een landelijker omgeving verblijft, kan terecht in een van de vele door Ezemvelo KZN Wildlife (www.kznwildlife.com) beheerde kampeementen, waar kan worden overnacht in hutten en op kampeerterreinen bij Valsbaai en Cape Vidal, en in het St Lucia-estuarium.

Hluhluwe-iMfolozi Game Reserve

Op slechts 25 km ten westen van St Lucia bevindt zich nog een belangrijk beschermd natuurgebied: het **Hluhluwe-iMfolozi Park** ⑩ (tel. 035-5901555, www.hluhluwegamereserve.com; dagelijks, 6.00-18.00 uur). Dit reservaat bestaat al sinds 1897; alleen Phongolo is nog ouder. Hluhluwe (uitgesproken als *sjloe-sjloe-ie*) en iMfolozi (vroeger Umfolozi) waren oorspronkelijk verschillende reservaten, maar zijn nu met elkaar verbonden door een wildcorridor die in handen is van de staat, zodat er een gebied ontstaan is van ruwweg 1000 ha; het wordt beheerd door Ezemvelo KZN Wildlife. Dwars door het reservaat loopt de openbare weg (de R618) naar Nongoma in het noorden. Het wild lijkt er geen last van te hebben en steekt de weg regelmatig over.

Hluhluwe is vooral bekend geworden omdat de witte neushoorn dankzij de inspanningen van dit reservaat voor uitsterven is behoed. Omstreeks 1930 waren er nog maar 150 witte neushoorns in zuidelijk Afrika; de rest was

Gegrilde mopane-
wormen zijn voor veel
inwoners van zuidelijk
Afrika een belangrijke
bron van eiwitten.

Het iSimangaliso
Wetland Park heeft de
grootste nijlpaarden-
populatie van het land.

De dichtbegroeide
oevers van het
St Lucia-estuarium.

Traditionele houten maskers doen het goed als souvenir.

door jagers afgeschoten. Door een fokprogramma is hun aantal in dit park toegenomen tot meer dan 1500, terwijl er duizenden dieren van hieruit zijn overgebracht naar reservaten elders in het continent. Er wordt inmiddels een vergelijkbaar project opgestart om de zwarte neushoorn te redden; deze soort onderscheidt zich overigens alleen van de witte doordat hij een smallere bovenlip heeft. Er leven in dit reservaat 81 soorten zoogdieren; een aantal daarvan is onlangs opnieuw geïntroduceerd. Olifanten, giraffes, knobbelzwijnen, impala's en nyala's zijn hier algemeen; ook hebt u kans om er leeuwen, luipaarden, jachtluipaarden, Afrikaanse wilde honden en hyena's te zien.

De befaamde **Wilderness Trail** in iMfolozi – de eerste in zijn soort in Zuid-Afrika – is in 1957 uitgezet. Een betere manier om dit gebied te voet te verkennen is er niet. Onder leiding van gewapende jachttopzieners (tevens gid-sen) kunnen er tochten van drie tot vijf dagen worden gemaakt.

Om de invloed van de bezoekers op het milieu in dit nog ongerepte gebied

zo veel mogelijk te beperken, wordt er een maximum gesteld aan het aantal deelnemers; vooraf boeken bij Ezemvelo KZN Wildlife is noodzakelijk, met name in de drukke zomervakantie. Behalve ontmoetingen met neushoorns en misschien met olifanten en leeuwen is er voldoende gelegenheid om op deze wandelroutes vogels te observeren; er zijn hier ongeveer 380 soorten geteld.

Mkhuzi Game Reserve

Olifanten, nijlpaarden, luipaarden, giraffes, leeuwen, buffels en nyala's behoren tot het grote wild in het door Ezemvelo KZN Wildlife beheerde **Mkhuzi Game Reserve** 11 (tel. 035-5733004, www.kznwildlife.com, dagelijks, okt.-mrt. 5.00-19.00, apr.-sep. 6.00-18.00 uur), een 36.000 ha groot reservaat dat in het oosten aan het iSimangaliso Wetland Park grenst. Mkhuzi staat vooral bekend om zijn tropische vogels, waaronder de zeer zeldzame Neergardhoningzuiger en de Kaapse breedbek. Vanwege de dichte vegetatie kunt u de vogels het beste bekijken vanuit de

schuilhutten bij de waterbekkens in het reservaat; van daaruit kan ook prima gefotografeerd worden.

Een andere trekpleister in Mkhuzi is de Nsumo Pan, aan de oostkant van het reservaat, die wordt omgeven door lage heuvels met *koorsbome*. Nadat er olifanten in het gebied waren uitgezet, moest de 3 km lange wandelroute tussen de vijgenbomen langs de oever van de Nsumo Pan helaas gesloten worden voor het publiek. Een trektocht met drie overnachtingen in de wildernis (die u van tevoren moet boeken) is een goed alternatief als u werkelijk 'terug naar de natuur' wilt.

In particuliere reservaten als het 22.998 ha grote **&Beyond Phinda Private Game Reserve** 12 (tel. 011-8094300, www.andbeyond.com, alleen toegankelijk voor wie er ook overnacht) kan groot wild vaak nog beter geobserveerd worden. Dit reservaat wordt gefinancierd door een aantal vermogende fondsen. Voordat het in 1991 werd aangekocht door de Conservation Corporation Africa (CCA) was het deels verwaarloosd boerenland en deels jachtterrein. In het nieuwe reservaat werd onmiddellijk begonnen met een grootscheepse schoonmaakoperatie, waarbij 15.000 kg oud ijzer uit het gebied werd verwijderd. Daarna is een ambitieus herintroductieprogramma gestart – tegenwoordig leven er weer luipaarden, nyala's en andere antilopensoorten.

De accommodatie is hier luxueus en zeker niet goedkoop. Phinda biedt exclusieve safari's aan die tot de beste van Afrika behoren; jachtluipaarden en nijlpaarden zult u haast zeker zien en er worden ook regelmatig leeuwen, luipaarden en olifanten waargenomen. Minder luxueus maar betaalbaarder is de aangrenzende Zulu Nyala Lodge (www.zulunyala.co.za), waar evenveel wild te zien is.

Noordelijk Maputaland

Ten noorden van het St Lucia-estuarium ligt het **iSimangaliso Wetland Park**,

een strook ongerepte kust die zich naar het noorden uitstrekt tot aan de grens met Mozambique. Hier bevinden zich tal van afgelegen kampementen aan het strand, die vrijwel allemaal uitsluitend via onverharde wegen bereikbaar zijn. Het bekendste en drukste ligt bij het **Sodwana Bay Reserve** 13 (24 uur per dag open). De koraalriffen voor de kust gelden als een van de beste snorkel- en duiklocaties van Zuid-Afrika (het is er tijdens de schoolvakanties dan ook erg druk), terwijl bedreigde zeeschildpadden in het seizoen vaak het strand op kruipen om eieren te leggen.

Het landgedeelte van het reservaat bestaat uit moerassen en dichte jungle met vijgen- en melkbomen die 40 m hoog kunnen worden. Rond het kamp en het kampeerterrein worden vaak diadeemmeerkatten en diverse soorten bosantilopes gezien; het is ook een prima gebied om vogels te observeren. Pas op voor slangen en zorg dat u muskietennetten en een insectenwerend middel bij u hebt.

Verder naar het noorden, gescheiden van de oceaan door een strook be-

Een leeuw beschermt haar roedel in het Hluhluwe-iMfolozi Park.

Even uitrusten.

boste duinen, ligt **Lake Sibaya** 14, het grootste zoetwatermeer (77 km²) van Zuid-Afrika. Er komen grote aantallen nijlpaarden en krokodillen voor. Dit gebied is rijk aan vogels zoals reigers en ooievaars, evenals de vrijwel uitsluitend hier voorkomende roodkeellangklaauw en Woodward-vliegenvanger. Net zoals Sodwana Bay ligt Lake Sibaya een eindje van de N2. Een bezoek is alleen zinvol als u van plan bent te overnachten in een van de schaarse en prijzige lodges in de omgeving van het meer. Zowel Sibaya als Sodwana Bay zijn te bereiken via de R22, een geasfalteerde weg die vanaf de N2 bij Hluhluwe noordoostwaarts loopt.

Ongeveer 50 km ten noorden van Hluhluwe, net voorbij Mkuze, voert een geasfalteerde weg vanaf de N2 in noordoostelijke richting naar drie van de ruigste en meest afgelegen parken van Zuid-Afrika: het Kosi Bay Nature Reserve, de Tembe Elephant Sanctuary en het Ndumo Game Reserve; deze reservaten liggen alle drie tegen de grens van Mozambique.

Het **Kosi Bay Nature Reserve** 15

(tel. 035-5920236, www.kznwildlife.com, dagelijks, 6.00-18.00 uur) ligt aan een spectaculair, ongerept deel van de kust. Het bestaat uit een netwerk van meren die het leefgebied vormen van nijlpaarden en krokodillen; ook komen er veel bijzondere watervogels voor, zoals de zwarte reiger, visarend en lelieloper. Voor accommodatie kunt u terecht in diverse comfortabele, rietgedekte bungalows en hutten; ook is er een camping. De camping is toegankelijk voor alle soorten voertuigen, maar als u 5 km verder naar The Mouth wilt, is een auto met vierwielaandrijving noodzakelijk vanwege het zanderige terrein; u kunt ook deelnemen aan een excursie.

Het 10.000 ha grote **Ndumo Game Reserve** 16 (tel. 035-5910004, www.kznwildlife.com, dagelijks, okt.-mrt. 5.00-19.00, apr.-sep. 6.00-18.00 uur) werd in 1924 opgericht om het dichtbegroeide stroomgebied van de Pongola River (een netwerk van riviertjes waar alleen in de regentijd water in staat) en de met *koorsbome* omzoomde waterbekkens te beschermen. Er leven giraffes, steppezebra's, nyala's en andere antilopensoorten en enkele nijlpaarden en zeer grote krokodillen. Maar Ndumo is vooral bekend om zijn vogels. Vanwege de vele soorten beschouwen vogelaars dit als een van de aantrekkelijkste reservaten van het land. Een checklist van 440 soorten bevat zeer lokale soorten die elders in Zuid-Afrika zeldzaam zijn. Bezienswaardige watervogels zijn de zwarte reiger, de pelsvisuil, de kleine lelieloper en de Afrikaanse dwergeend. In de dichte begroeiing komen vogels voor als de Afrikaanse breedbek, roodkopkroonparelhoen, Narina-trogon, Neergardhoningzuiger, parelastrilde en de zwartstaartstrilde.

Hoewel dit gebied op de lijst van Ramsar-wetlands is opgenomen, is het een van de slechtst bewaakte en kwetsbaarste reservaten van Zuid-Afrika. Net als in veel andere reservaten in Afrika heeft de jacht op neushoorns er onrustbaren-

de vormen aangenomen. In een poging stropers af te schrikken werd in 2013 een ongebruikelijke stap genomen: in zowel Ndumo als Tembe werden de hoorns van de neushoorns ingespoten met een gifstof. Maar vier jaar later werden verdere pogingen opgegeven en is elke overlevende neushoorn naar een veiligere plaats overgebracht.

Tembe Elephant Sanctuary

Het **Tembe Elephant Sanctuary** 17 (www.kznwildlife.com, dagelijks, okt.-mrt. 5.00-19.00, apr.-sep. 6.00-18.00 uur, alleen toegankelijk met een terreinwagen) werd in 1983 opgericht. Er leeft een kudde van ongeveer 250 olifanten die zich voorheen vanuit dit deel van Zuid-Afrika tot aan Mozambique vrij konden bewegen. Het reservaat wordt samen met het lokale Tembe-volk beheerd door Ezemvelo KZN Wildlife. De enige overnachtingsmogelijkheid is een dure particuliere lodge, waar ook terreinwagens met gids te huur zijn om de legendarisch grote olifanten op te sporen. Verder komen er Tembe-buffels, neushoorns, leeuwen,

luipaarden, nyala's en kleine soeniantilopes voor; vogels zijn hier al even talrijk als in Ndumo. Er zijn plannen voor een Lubombo Transfrontier Park, dat Tembe via de oude olifantentrekroute moet verbinden met het Maputo Special Reserve in Mozambique.

Vanaf de kruising met de weg naar Kosi Bay loopt de N2 naar het noorden door de Lebombo Mountains, langs de grens met Eswatini (Swaziland), en dan langs de Pongola River naar het gelijknamige meer en het natuurreservaat.

Het wat obscure **Phongolo Nature Reserve** 18 (tel. 034-4351012, www.kznwildlife.com, dagelijks, okt.-mrt. 5.00-19.00, apr.-sep. 6.00-18.00 uur) is het oudste wildreservaat van Afrika en het op één na oudste ter wereld. Het werd in 1894 door Paul Kruger opgericht om afschot van wild door commerciële jagers een halt toe te roepen. In het reservaat komen witte neushoorns, giraffes, koedoes, gnoes en meer dan 350 vogelsoorten voor. Als een van Zuid-Afrika's best geprijsde privéreservaten biedt het een aantrekkelijke reeks begeleide activiteiten, waaronder wildritten, het

Wetlands

iSimangaliso is van groot ecologisch belang. Vier van de dertig beschermde Ramsar-wetlands vallen onder dit reservaat: Kosi Bay, Lake Sibaya, Turtle Beaches & Reefs of Tongaland en het St Lucia-estuarium zelf.

Afrikaans purperhoen.

Een gnoe.

Zoeloevrouwen maken kralenpoppen, zoals de hier afgebeelde sangoma (traditionele genezer).

Gedenkstee voor de Slag om Isandlwana.

te voet volgen van de witte neushoorn en boottochten langs de rivier naar de wateren van de dam. Dat laatste kunt u het beste 's ochtends doen als u voornamelijk geïnteresseerd bent in de rijke vogelpopulatie, terwijl u er 's middags grotere zoogdieren zoals de nijlpaard, neushoorn en buffel kunt spotten.

Vanuit Phongolo is het circa 50 km naar het **Ithala Game Reserve** 19 (tel. 034-8932540, www.ithala.info, dagelijks, okt.-mrt. 5.00-19.00, apr.-sep. 6.00-18.00 uur), eveneens een fraai reservaat (30.000 ha) dat beheerd wordt door Ezemvelo KZN Wildlife. De natuur is er adembenemend mooi, met spectaculaire granietkliffen, golvende heuvels, open savannes, dichte wouden en romantische rivieren. U kunt er olifanten, witte en zwarte neushoorns, giraffes, luipaarden, jachtluipaarden en elandantilopes zien. Er is accommodatie genoeg – van luxueuze lodges en volledig ingerichte bungalows tot eenvoudige rondavels en *rest camps* in het oerwoud. Aan de oever van de Thalu River ligt ook een klein kampeerterrein.

De Battlefield Route

Wie vanuit noordelijk Zululand op weg is naar Mpumalanga en het Krugerpark, kan rechtstreeks door Eswatini (Swaziland) reizen of via een kleine omweg de route via Piet Retief en Barberton volgen; wie naar Gauteng wil, neemt de R29 door Piet Retief, Ermelo en Bethal.

Welke route u ook kiest, vanaf beide kunt u afslaan naar het dorp **Vryheid** 20, 100 km ten zuidwesten van Ithala in het hart van een gebied waar veel veldslagen zijn geleverd. Er is hier in de 19e eeuw veel bloed vergoten, eerst bij gevechten tussen de Britten en de Zoeloes (1879) en daarna bij veldslagen tussen de Britten en de Boeren (1880 en 1881). Vryheid was de hoofdstad van de Nieuwe Boerenrepubliek (1884-1888), die was uitgeroepen in een gebied dat vijfhonderd Voortrekkers van Zoeloekoning Dinizulu hadden gekregen. Over deze periode kunt u veel leren in het **Vryheid Museum** (Landdrost Street, tel. 038-9822133 tst. 2287, www.battlefieldsroute.co.za, ma. t/m vr. 7.30-16.00 uur) dat in de oude

Raadsaal (parlementsgebouw) gevestigd is.

Op de heuvels aan de noordrand van het dorp ligt het **Vryheid Hill Nature Reserve** (dagelijks 6.00-18.00 uur), waar u tussen de zebra's en diverse antilopensoorten kunt wandelen. De proteastruiken, de graslanden en het berglandschap vormen een prima leefomgeving voor ruim 175 vogelsoorten, waaronder endemische en bijna-endemische soorten zoals de Kaapse ibis, Stanleys kraanvogel, Kaapse grondspecht en Gurneys suikervogel.

Ongeveer 60 km verder over de R618, ten oosten van Vryheid, ligt het ongebrepte inheemse woud van de weinig bezochte **Ntendeka Wilderness Area** 21 (dagelijks). Hier hield koning Cetshwayo zich zeven weken schuil, nadat zijn hoofdstad Ondoni door de Engelsen met de grond gelijk was gemaakt. In dit bos, waar imposante wurgvijgen, reusachtige palmvarens en allerlei in de bomen groeiende orchideeën voorkomen (het telt meer dan de helft van alle Zuid-Afrikaanse orchideeënsoorten), zijn wandelpaden met een totale lengte van

40 km uitgezet. Onderweg hebt u grote kans om groepen diadeemmeer kittens, stekelvarkens en kleurige vlinders te zien. De accommodatie is beperkt tot één eenvoudige camping bij de ingang van het reservaat.

Dundee

Zo'n 65 km ten zuidwesten van Vryheid (via de R34 en de R33) ligt het mijnstadje **Dundee** 22 in het gebied waar belangrijke veldslagen hebben plaatsgevonden. Dundee is een goed uitgangspunt om deze streek te verkennen.

Op 20 oktober 1899 werd het eerste schot van de Boerenoorlog gelost bij Talana Hill, aan de noordrand van de stad, waarna de Britse troepen in Dundee zich moesten terugtrekken naar Ladysmith, 100 km zuidelijker. Op het voormalige slagveld staat het **Talana Museum** (tel. 034-2122654, www.talana.co.za, ma. t/m vr. 8.00-16.30, za. en zo. 9.00-16.30 uur) op een 10 ha groot terrein, waar nog steeds de originele boerderij van de kolonist Peter Smith staat. Er wordt ook informatie gegeven over de schermutselingen die hier

Veel Zoeloehuizen zijn cilindervormig, gebouwd van leem en hebben een rieten dak.

De kerk van Rorke's Drift.

DE SLAG BIJ RORKE'S DRIFT

Terwijl de hoofdmacht van de Britse troepen in 1879 bij de grens van Zululand slag leverde, kreeg luitenant John Chard de opdracht om met een aantal soldaten de nederzetting Rorke's Drift, bestaande uit een Zweedse missiekerk, een voorraadmagazijn en een ziekenhuis, te bewaken. Op 22 januari van datzelfde jaar bereikte hem het nieuws van de rampzalige nederlaag van het 24e regiment bij Isandlwana. Nog zorgelijker was het bericht dat een grote Zoeloestrijdmacht met hoge snelheid op weg was naar Rorke's Drift.

Luitenant Chard gaf het bevel om Rorke's Drift koste wat het kost te verdedigen en liet barricades opwerpen; hiervoor waren echter alleen biscuitblikken en meelzakken beschikbaar. Toen de strijdmacht van 4000 Zoeloes verscheen stonden slechts 139 soldaten klaar (van wie er 35 ziek waren). De ene na de andere aanval volgde, vaak uitmondend in furieuze gevechten van man tegen man, die tot in de vroege ochtend voortduurden. De Zoeloestrijdmacht blaakte van zelfvertrouwen, maar desondanks bleek Rorke's Drift onneembaar, aangezien de Britten hun posities fel verdedigden. De strijd, die van de middag tot diep in de nacht duurde, kostte aan 17 Britse soldaten en minstens 500 Zoeloes het leven. Elf verdedigers werden onderscheiden met het Victoria Cross. Op de plaats van de slag staan nu een museum en een gedenkteken.

Gedenkteken

Een klein gedenkteken aan de oever van de Jojosi River markeert de plek waar de zoon van Napoleon III in 1879 tijdens een verkenningstocht in een hinderlaag liep en door een regen van Zoeloesperen werd gedood.

plaatsvonden en over het industriële erfgoed van deze streek, met name de kolenmijnen en glasblazerijen. Op het terrein van het museum zijn ook de Britse soldaten begraven die in de slag bij Talana gesneuveld zijn.

De Bloedrivier

Dundee ligt het dichtst bij het voormalige slagveld bij de Bloedrivier. Hier versloeg een eenheid van 468 Boeren, gewapend met geweren en kanonnen, in 1838 een leger van 10.000 Zoeloës. De korte Zoeloesperen bleken geen partij voor de vuurkracht van de Boeren en meer dan 3000 krijgers werden gedood, veelal tijdens hun vlucht over de Ncome River (zie blz. 42). Het **Blood River Monument** 23 (www.bloedrivier.org.za, dagelijks 8.00-16.00 uur), een overblijfsel uit de tijd van de apartheid, is een op ware grootte nagebouwde kring van ossenwagens, die net zo opgesteld staan als tijdens de dag van de veldslag.

Het **Ncome Zulu Cultural Museum** (tel. 03-42718121, www.ncmemuseum.co.za, dagelijks 8.00-16.00 uur), aan de overkant van de rivier, belicht

het conflict vanuit het standpunt van de Zoeloës. Het heeft de vorm van de 'buf-felhoorn'-aanvalsoepstelling die voor het eerst werd toegepast door koning Shaka. Om er te komen neemt u vanuit Dundee de R33 naar het noordoosten. Ga na 20 km verder over een onverharde zijweg naar rechts en volg ook deze gedurende 20 km.

De twee bekendste veldslagen uit de oorlog tussen de Britten en de Zoeloës vonden plaats in de heuvels zo'n 50 km ten zuidoosten van Dundee. Daar staat **Isandlwana Visitors Centre and Museum** (ma. t/m vr. 8.00-16.00, za. en zo. 9.00-16.00 uur), gewijd aan de Slag van Isandlwana, de eerste grote veldslag (op 22 januari 1879). Hier leed het Engelse leger een van zijn grootste nederlagen ooit: tijdens een verrassingsaanval van de Zoeloës op een Brits kampement bij Isandlwana Hill sneuvelden 1357 van de 1800 soldaten. Van hieruit is het een kwartier rijden naar Rorke's Drift, waar de volgende dag opnieuw strijd werd geleverd (zie blz. 249).

De reis voert verder langs weilanden en akkers naar **Ladysmith** 24, een

goed uitgangspunt voor tochten naar de uKhahlamba-Drakensbergen. De stad werd in 1847 door Voortrekkers gesticht, maar kwam kort daarna onder Brits gezag. In oktober 1899 belegerden de Boeren Ladysmith; uitputting en honger deden de Britten bijna de das om, maar na een beleg van 118 dagen werd de plaats alsnog ontzet. Het **Siege Museum** (tel. 036-6372992, www.battlefieldsroute.co.za, ma. t/m vr. 8.00-16.00, za. 9.00-12.00 uur) gaat over het leven tijdens de Boerenoorlog; ook zijn er diverse voorwerpen uit de tijd van het beleg tentoongesteld.

Kolenmijnen

Circa 80 km verder naar het noorden, aan de N11, ligt het in 1864 gestichte **Newcastle** 25, een van de belangrijkste productiecentra van kolen en staal van Zuid-Afrika. De talloze schoorstenen en de rook geven al aan dat het niet ver meer is naar de provincie Gauteng, het industriële centrum van het land.

Aan Muller's Pass Road, 16 km ten westen van Newcastle, komt u langs een waterval in de Ncandu River; in deze

bergachtige omgeving kunnen prachtige wandelingen worden gemaakt. Circa 43 km ten noorden van Newcastle, aan de N11 naar Volksrust, ligt nog een belangrijk slagveld: bij **Majuba** 26 leden de Britten in 1881 een smadelijke nederlaag tegen de Boeren – 285 Britten vonden de dood, terwijl er slechts twee Boeren sneuvelden. Vanaf Majuba Hill, de heuvel die tijdens de veldslag van groot strategisch belang was, hebt u een fantastisch uitzicht op de omgeving.

In **Volksrust** loopt een zijweg van de N11 via nog meer locaties van slagvelden naar Piet Retief, een plaatsje dat genoemd is naar een van de leiders van de Grote Trek, die op last van Zoeloekoning Dingane werd vermoord. Terug op de hoofdroute komen **Standerton** en de Grootdraai Dam in zicht. Er zijn mooie wandelroutes uitgezet; dit is een prima plek om even uit te rusten voordat u verder gaat naar Johannesburg.

Een jachtluipaard op de uitkijk.

Het Blood River Monument bij Dundee.

LADYSMITH

Ladysmith is de geboorteplaats van Joseph Shabalala, die aan het begin van de jaren 60 een vocal-harmonygroep oprichtte. Hij noemde de groep Ladysmith Black Mambazo: *black* verwijst naar de sterke zwarte os, *mambazo* is het Zoeloe-woord voor bijl – de groep was vastbesloten zijn rivalen te verslaan. In eigen land waren ze al beroemd, maar de internationale doorbraak kwam in 1986, toen ze meewerkten aan het album *Graceland* van Paul Simon. Sindsdien zijn ze 17 keer genomineerd voor een Grammy; in 1988, 2005, 2009, 2013 en 2018 wonnen ze deze onderscheiding in de categorie 'wereldmuziek'. Joseph Shabalala overleed in 2020 op hoge leeftijd, maar van een terugval bij Ladysmith Black Mambazo (www.mambazo.com) is geen sprake. Het maakt nog altijd internationale tournees en vier van Shabalala's zonen maken inmiddels deel uit van de huidige formatie.

Een Zoeloe-inyanga.

Even afkoelen in het Royal Natal National Park.

DE DRAKENBERGEN

Deze schilderachtige route voert door het binnenland van KwaZulu-Natal omhoog naar de uKhahlamba-Drakensbergen en vervolgens verder door het glooiende hoogveld van Vrijstaat naar Gauteng.

Vergeleken met de drukte en bedrijvigheid van Durban en de klamme hitte aan de kust voelt de landelijke rust van KwaZulu-Natal, bereikbaar via de drukke N3 of secundaire wegen, weldadig aan. Het landschap verandert al na de voorsteden Hillcrest en New Germany; een bord bij de afslag in Kloof geeft de richting aan naar het **Krantzkloof Nature Reserve** 27 (tel. 031-7643515, www.kknr.org.za, dagelijks entree van 6.00-12.00, laatste uitgangstijd 18.00 uur) en de **Inanda Dam**. Dit reservaat in een bosrijk gebied staat bekend om zijn palmvarens en vele andere zeldzame planten. Er komen 250 vogelsoorten voor, waaronder de imposante kroonarend. Er lopen prachtige wandelpaden doorheen; het spectaculairst is de route naar de rand van een klif, waar u een panoramisch uitzicht hebt op de Kloof Falls.

Pietermaritzburg

In **Pietermaritzburg** 28, de hoofdstad van KwaZulu-Natal, zijn de invloeden van Hollandse en Britse kolonisten duidelijk herkenbaar: witte tuinhekjes, roodstenen tuinpaden, gladgeschooren gazons en keurig gesnoeide azaleastruiken zijn kenmerkend voor de lommerrijke buitenwijken. Het in 1838 gestichte 'Maritzburg' was de hoofdstad van de Boerenrepubliek Natalia en werd vijf jaar later ingelijfd bij de Britse kolonie Natal; de stad wordt beschouwd als een van de best bewaard gebleven

steden uit de Victoriaanse tijd ter wereld. U kunt een uitgezette wandeling maken door de historische binnenstad. Deze begint bij het rijkversierde **stadhuis**, het grootste volledig van baksteen opgetrokken gebouw van het zuidelijk halfrond. Het werd in 1893 gebouwd op de plaats waar eerder het parlement van de Voortrekkers stond. Tegenover het stadhuis, aan Chief Albert Luthuli (Commercial) Road, staan nog twee belangrijke gebouwen: de Legislative Assembly (wetgevende vergadering) en het oude Supreme Court (hoogge-

Bezienswaardigheden

Karkloof Canopy Walk
Giant's Castle Game Reserve
Royal Natal National Park
Chain Ladder Hike
Golden Gate National Park

Kaart blz. 240

Het stadhuis van Pietermaritzburg.

